

Turvallisen kasvat- ja koulukulttuurin luominen ja kiusaamista ennaltaehkäisevä työ Kontiolahdella

Turvallinen oppimisympäristö, kasvat- ja oppilaiden hyvinvointi on jokaisen koulu-yhteisön jäsenen vastuulla. Vuorovaikutus turvallisessa koulussa on ystävällistä, tasa-arvoista ja toista arvostavaa. Yhteisöllisyys koulussa edellyttää suunnitelmallista yhteisöllisten toimintatapojen edistämistä. Koulu-yhteisön aikuisten yhteinen kasvat- ja kasvatusvastuu perustuu johdonmukaiseen yhteisiin sääntöihin ja sopimukseen sitoutumiseen. Kun oppilaat ja huoltajat osallistuvat oppilaita koskevien sääntöjen ja toimintaohjeiden laatimiseen, on niihin sitoutuminen luontevaa. Oppilaiden saama säännöllinen positiivinen palaute sääntöjen mukaan toimimisesta, omasta työskentelystä ja käyttäytymisestä lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja hyvinvointia. (Joensuun seudun ops 2016)

Turvallisen koulukulttuurin luominen

Perusopetusikäisten lasten ja nuorten elämässä koululla on vahva merkitys. Koulupäiviä on vuodessa noin puolet kalenteripäivistä (noin 187/365). Kouluvuoden aikana perusopetusikäinen lapsi on koulussa viikoittain 19–30 tuntia ja muu aika (viikossa 168 tuntia) jakaantuu iltapäivätoiminnan, harrastusten, itsenäisesti ja kavereiden kanssa vietetyn vapaa-ajan, perheen yhteisten puuhien sekä leppämisen kesken. Lapsen elämässä sosiaalisten taitojen ja suhteiden kehittyminen on monen osa-alueen yhteistulos koulun ollessa koko ikäluokan osalta kokoavana vaikuttajana. Lapsen vuorovaikutus- ja sosiaalisten taitojen kehittyminen on jokaisen lapsen elämässä mukana olevan tahon vastuulla.

Digitalisoituminen ja erittäin voimakkaasti lisääntynyt sosiaalisen median eri kanavien käyttö on luonut uusia toimintatapoja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja myös asioiden esille tuomiseen. Entiset keinot ja opitut käyttäytymistavat eivät enää toimi uusissa toimintaympäristöissä samalla tavalla kuin ennen. Sosiaalisen median mahdollistama anonymiteetti on hävittänyt osaltaan soveliaan käyttäytymisen rajoja ja aiheuttanut uusia pulmia, joihin joudutaan yhdessä etsimään ratkaisuja. Yksittäisen toimijan esimerkiksi koulun arkeen on ilmaantunut paljon sellaisia pulmia ja selvitetäviä asioita, jotka ovat syntyneet aivan jossain muualla kuin koulussa tai koulun toimintaan liittyvissä tilanteissa. Pulmien ilmetessä koulussa ja vaikuttaessa oppilaiden toimintaan on henkilökunnan velvollisuus niihin puuttua, vaikka ongelman ydin olisikin aivan jossain muualla. Yksityishenkilö voi tuoda näitä pulmia haluamallaan tavalla esille julkisesti omasta näkökulmastaan. Koulujen henkilökuntaa taas sitoo vaitiolovelvollisuus, eikä asioiden selvittelytyöstä tai lopputuloksesta voida antaa tietoja, ei edes vastauksena julkisuudessa esille mahdollisesti nousseisiin huhuihin, syytöksiin tai kärjistyksiin.

Kontiolahden kunnan lasten ja nuorten käyttämissä palveluissa (varhaiskasvat- ja esiopetus, perusopetus, lukio, vapaa-ajan palvelut) on töissä osaava ja ammattitaitoinen

henkilökunta. Toiminnoissa peruslähtökohtana on yksilön ja yhteisön turvallisuus ja hyvinvointi, unohtamatta jokaisen yksikön perustehtävää, jota varten toimintaa järjestetään. Yksiköt pystyvät vaikuttamaan omalta osaltaan suoraan palvelujen järjestämisajalla lapsen hyvinvointiin, mutta kokonaisuus on paljon tätä laajemman verkoston yhteistoiminnan summa.

Turvallinen oppimisympäristö ja hyvinvointi

Alakouluilla joustava esi- ja alkuopetus sekä oppilaskummitoiminta mahdollistavat erikäisten oppilaiden positiivisen toimimisen yhdessä. Isommat oppilaat opastavat pienempiä, kuinka koulussa toimitaan ja he toimivat pienempien turvana. Oppilaiden osallisuuden vahvistaminen lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yläkoulussa tukioppilastoiminnalla tuetaan ikäluokkien välistä yhteistyötä, me-hengen muodostumista ja sosiaalisten suhteiden kehittymistä.

Kiusaaminen on ryhmäilmiö, joten erityistä huomiota kiinnitetään ryhmien dynamiikkaan ja oppilaiden väliseen vuorovaikutukseen. Oppilaille tarjotaan eri oppiaineissa mahdollisuus toimia erilaisissa ryhmissä ja vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden kanssa. Ryhmässä oppimisen taitoja harjoitellaan ja niitä myös arvioidaan.

Kontiolahden kunnan alakoulut ovat mukana Prokoulu-toiminnassa, jossa oppilaita ohjataan selkeään mallin mukaisesti kohti toivotunlaista käyttäytymistä. Ideana on, että käyttäytymisen ongelmia pyritään ennaltaehkäisemään myönteistä palautetta antamalla ja opettamalla konkreettisesti, minkälaista käytöstä oppilailta odotetaan. Uuden opetussuunnitelman mukainen vahvuuspedagogiikka on esillä koulujen arjessa. Vahvuuspedagogiikka lisää oppilaiden hyvinvointia. Kun oppilaita opetetaan tunnistamaan omia ja toisten vahvuuksia, huomataan, että yksin ei pärjää vaan yhdessä tarvitaan monenlaisia taitoja.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Turvallisen toimintaympäristön ja -kulttuurin luomisessa on tärkeää, että koko yhteisö (lapset, oppilaat, henkilökunta) sekä taustajoukot (huoltajat) ja yhteistyökumppanit (seurat, 3. sektorin toimijat, muut) tietävät olemassa olevista käytänteistä, joilla kiusaamiseen puututaan. Ensiarvoisen tärkeää on, että kiusaamistapahtumasta saadaan tieto, jotta siihen voidaan puuttua. Kiusaaminen on tutkimusten mukaan useimmiten ryhmäilmiö, joten sivustaseuraajien, huoltajien tai muiden yhteistyötahojen roolia ei voi väheksyä asian esille tuomisessa. Usein kiusaaminen on jo monella tiedossa, vaikka henkilökunta ei sitä ole vielä havainnutkaan. Henkilökunta voi puuttua vain tiedossa oleviin tapauksiin, joten jokaisen tahon on ilmoitettava havainnoistaan henkilökunnalle.

Kontiolahdella on käytössä jokaisessa yksikössä KiVa-toimintamalli (<http://www.kiva-koulu.fi>), joka antaa strukturoidun toimintamallin kiusaamisen ennaltaehkäisevään toimintaan muun muassa oppituntien ja erilaisten opetusmateriaalien muodossa. Oppitunnit ovat 1., 4. ja 7. luokan oppilaille suunnattuja. Aihepiirejä käsitellään myös oppiaineiden sisällä ja muiden vuosiluokkien aikana.

Kuntamme yksiköillä on yhteisesti sovittujen toimintamallien lisäksi myös muita kiusaamista ennaltaehkäiseviä toimintoja käytössään, esimerkiksi VERSO (vertaissovittelu).

Toimintamalliin kuuluu pienten alkavien erimielisyyksien selvittely vertaissovittelun keinoin. Toimintamallia käyttävissä kouluissa on koulutuksen käyneitä sovitteluoppilaita, jotka auttavat oppilaita erimielisyyksien sovittelussa. VERSO-koulutuksen saaneet aikuiset ohjaavat koulutettuja oppilaita tehtävässä.

Esille tulleiden kiusaamistapausten selvittäminen

KiVa Koulu on kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, joka on kehitetty Turun yliopiston ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyön tuloksena. KiVa Koulu -ohjelma muuttui maksulliseksi vuonna 2016. Tällä hetkellä rekisteröityneenä on noin tuhat Suomen koulua. Kontiolahden kunnan kaikki koulut ovat mukana toiminnassa. KiVa Koulu -ohjelmaa levitetään parhaillaan ulkomaille ja tällä hetkellä se on käytössä yli kymmenessä maassa. Kylmäojan koulu on saanut KiVa Koulu -resurssikoulusertifikaatin keväällä 2014. Sertifikaatti on todistus laadukkaasta kiusaamisen vastaisesta toiminnasta ja se oikeuttaa myös tukemaan ja kouluttamaan Suomen muita kouluja KiVa Koulu -työssä. KiVa Koulu ei tarkoita koulua, jossa ei ole kiusaamista. Se tarkoittaa kiusaamisen vastaista ja kiusaamista vastustavaa koulua. KiVa ei ole projekti tai kampanja, vaan se on koulun toimintatapa. KiVa antaa tutkimukseen perustuvan materiaalin ja koulutuksen koulujen käyttöön kiusaamisen ehkäisyyn sekä myös ohjeistuksen kiusaamistilanteisiin puuttumiseen.

Jokainen toimintamalli voidaan kyseenalaistaa, niin on tehty myös KiVa-toimintamalliin liittyen yksittäisen mielipidekirjoitusten kautta eri medioissa. Kylmäojan KiVa-resurssikoulun opettajien kirjoittama juttu KiVa-toiminnasta julkaistiin Karjalaisessa keväällä 2019, koskien alakoulujen KiVa-toimintaa:

” KiVa koulu perustuu nimenomaan kiusaamista ehkäisevään työhön. Sen perusta on 1. ja 4. luokilla pidetyt oppitunnit (10 kaksoistuntia) koko vuoden ajan. Lisäksi toimivassa KiVa-koulussa on koulun henkilökunnasta koostuva tiimi ja selkeät vastuuhenkilöt organisoimassa toimintaa. Koulun välituntivalvojilla on päällään huomioväriset liivit, jotta valvojat erottuvat selvästi välituntipihalla. Koko koulun tasolla KiVa voi näkyä vuosittain muun muassa yhteisinä aamunavauksina, tapahtumina, tempauksina tai oppilastoimintana. Joka lukuvuoden alussa oppilaille järjestetään infotilaisuus sekä huoltajille lähetetään tiedote KiVasta. Joka kevät koulussa tehdään KiVan organisoima kiusaamiskysely oppilaille, jonka tulokset käsitellään yhdessä henkilökunnan kanssa. Kohdennetut toimenpiteet eli varsinainen kiusaamiseen puuttuminen on vain pieni osa KiVaa. Siihenkin KiVa tarjoaa selkeän ja tutkimustietoon perustuvan lomakkeiston ja toimintaohjeet. Luokanopettaja hoitaa asiaa aina ensin, ja jos kiusaaminen ei lopu, KiVa-tiimi ottaa asian hoitoonsa. Kiusaamistilanteeseen puuttumisessa on kaksi menetelmää, yhteisen huolen menetelmä (YT) ja kiusaamisen tuomitseva menetelmä (KT), joiden välistä tiimi voi myös valita oman toimintatapansa. Tutkimuksissa on tosin todettu, että systemaattinen samanlainen puuttuminen tilanteisiin on kaikista tehokkain tapa. Seuranta on todettu avainsanaksi onnistuneessa kiusaamiseen puuttumisessa. Tärkeää on muistaa, että tieto kiusaamisesta välittyisi koulun aikuisille. Tehtyjen tutkimusten mukaan KiVan käyttö kouluissa ohjeistuksen mukaisesti on merkittävästi vähentänyt kiusaamista sekä oppilaiden että koulujen henkilökunnan mielestä.”

Kontiolahdella toimitaan jokaisessa yksikössä KiVa-toimintamallin mukaisesti. Esille tulevat kiusaamistapaukset ja niitä koskeva selvitystyö dokumentoidaan yhtenevästi ja

seuranta toteutetaan. Yksiköt päättävät itse, kummalla em. tavalla kiusaamistapausten selvittelyssä edetään. Tällä hetkellä vallitsevana menetelmänä on yhteisen huolen menettelmä. Yksiköiden rehtorit ovat yksimielisiä siitä, että vaikuttavinta kiusaamistilanteisiin puuttuminen on, kun se perustuu ymmärtämiseen ja sitä kautta oman toiminnan korjaamiseen. Rangaistusten koventaminen, vaikeaan tilanteeseen puuttuminen entistä ankaremmin keinoin ei edistä kiusaamisen vähentymistä. "Lyömällä lujempaa" ei kiusaaminen lopu. Perusopetuksen yksiköissä on voimassa yhteisesti laaditut järjestyssäännöt, joita täydentämässä voi olla yksikön omia käytänteitä ohjaavat ns. pelisäännöt. Tarvittaessa käytössä on myös perusopetuslain määräysten mukaiset puuttumiskeinot ja rangaistukset (puhuttelu, kasvatustalkut, jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaika-erottaminen). Rikosasioissa yksiköt tekevät ilmoitukset poliisille. Selvittelytilanteissa apuna käytetään muun muassa poliisin ja erityisnuorisotyön yhteistä Ankkuri-tiimiä.

Kontiolahden yksiköissä ei hyväksytä kiusaamista. Kiusaamisen nollatoleranssi on aidosti käytössä. Tämä sama linja on oltava myös taustajoukoissa (huoltajat) sekä yhteistyötaimissa (muut palvelut, seurakunta, 3. sektori), jotka lapsen elämään kuuluvat. Kiusaamisen tiedostaminen ilmiönä, ennaltaehkäisyn keinot ja toimintatavat kiusaamistapausten selvittelyyn ovat aidon nollatoleranssin toteutusta käytännössä.

Oppilaskyselyn 2019 kertomaa

Perusopetuksen oppilaskysely järjestetään joka toinen vuosi. Oppilaskyselyyn vastaavat kaikki perusopetuksen 1–9. luokkien oppilaat kunnassamme. Asteikko on neliportainen (0–4, 0=en osaa vastata). Kyselypohja uudistui tänä vuonna, joten vertailuarvot kertyvät vasta tulevien vuosien aikana.

Oppilaiden vastausten perusteella 78,4 % oppilaista oli samaa tai lähes samaa mieltä siitä, että "Koulumme henkilökunta puuttuu koulukiusaamistapauksiin nopeasti".

Oppilaiden vastausten perusteella 88,9 % oppilaista oli samaa tai lähes samaa mieltä siitä, että "Kokee olonsa turvalliseksi koulussaan".

Oppilaiden vastausten perusteella 76,4 % oppilaista oli samaa tai lähes samaa mieltä siitä, että "Keskustelen usein huoltajieni kanssa kouluasioista". Huomattavaa oli, että 17,7 % oli tästä asiasta kuitenkin lähes tai täysin eri mieltä.

Pähkinäkuoressa

Jokaisessa yhteisössä, myös kouluissa, on kiusaamista. Jokaisessa koulussa tehdään kiusaamisen vastaista työtä. Kiusaamisen vastainen työ on jokaisen aikuisen tehtävä ja kunnamme yksiköissä se tarkoittaa muun muassa

- Jokainen huolehtii omasta käyttäytymisestään, on ystävällinen, puhuu kivasti, ei jätä ketään yksin eikä kiusaa.
- Yksiköiden henkilökunta järjestää ja ohjaa jatkuvasti sellaista toimintaa, joka rakentaa luokkahenkeä ja koulun yhteishenkeä.
- Yksiköiden oppilaskunnat ja yläkoulun tukioppilaat järjestävät koko koulun oppilaille tarkoitettua ohjelmaa, tempauksia ja yhteisöllistä toimintaa osana koulutyötä.

- Yksiköiden aikuiset puuttuvat havaittuun kiusaamiseen.
- Mahdollisen kiusaamisen kohteeksi joutunut uskaltaa kertoa asiasta kotona ja koulussa.
- Jokainen kiusaamista havainnut oppilastoveri kertoo asiasta aikuiselle.
- Yksiköissä käytetään KiVa-koulun menetelmää tietoon tulleiden kiusaamistapausten selvittelyssä.

Esimerkki 1: Kylmäojan koulun malli KiVa-toiminnasta

KiVa-ohjelma koostuu yleisistä ja kohdennetuista toimenpiteistä.

1. Yleiset toimenpiteet = kiusaamisen ehkäisy

- Koko opetushenkilökunta ohjeistetaan syksyisin KiVa-toiminnan perusteisiin
- Oppitunnit (minimissään 20 oppituntia läpi lukuvuoden), joita pidetään keskitetysti ensimmäisellä ja neljännellä luokalla, sisältävät muun muassa:
  - o mikä on kiusaamista, mikä erimielisyyttä tai tavanomaista tasaveroista riitelyä
  - o miten toimit, jos sinua kiusataan
  - o miten voit puuttua, jos huomaat kiusaamista
  - o tunnetaitojen ja kaveritaitojen harjoittelua
- Muillakin luokilla sisältöjä voi hyödyntää tilanteen ja tarpeen mukaan
- KiVa-pelit (1–4. lk), Seppo-pelit (1–4. lk), Pulmikas-pelit (3–6. lk)
- KiVa Koulu -startit joka luokalla koulun alkaessa. Startissa KiVa-tiimin jäsenet esittelevät lyhyesti KiVa Koulu -toimintaa luokkatasolle sopivalla tavalla
- Joka lukuvuosi KiVa-toiminta tuodaan esille jollakin tavalla: esimerkiksi pajapäivät, päivänavaukset, teematunnit tai näytelmät
- Oma ilmoitustaulu KiVa-asioille
- Huomioliivit välituntivalvojilla
- Tiedotus KiVa-toiminnasta vanhempainilloissa sekä tiedote koteihin syksyisin Wilman välityksellä
- Info koulun nettisivulla
- Nimetty KiVa-vastuhenkilö ja -tiimi
- Vuosisuunnitelma näkyvillä koulun seinällä
- Säännöllinen kouluttautuminen, esimerkiksi KiVa-päivät, Kick Off -koulutukset
- Tilannekartoitukset (=kysely netissä) keväällä sekä oppilaille että henkilökunnalle. Kyselyjen tulokset käydään läpi henkilökunnan kesken

2. Kohdennetut toimenpiteet = kiusaamistilanteiden selvittäminen

- Oma luokanopettaja on aina ensisijainen kiusaamistilanteiden/konfliktien selvittäjä
- Mikäli luokanopettajan selvittelyistä huolimatta kiusaaminen jatkuu, siirtyy asia KiVa-tiimille
- Selvittämiskeskustelut koskevat vain niitä oppilaita, jotka ovat olleet osallisina tai silminnäkijöinä kiusaamistilanteissa
- Käytössä on valmis lomakkeisto, johon kirjataan kaikkien osapuolten näkemys asiasta

- Selvittämiskeskusteluissa on aina mukana kaksi tiimiläistä
- Tilanteen mukaan käytetään joustavasti joko yhteisen huolen mallia tai ojentamis-
menetelmää
- Selvitetään, onko kyse kiusaamisesta
- Kiusaamistilanteissa:
  - o Kaikkia osapuolia kuullaan mahdollisimman pian yksitellen (joskus myös sivusta seuraajia) ja täytetään lomakkeisto
  - o Kiusaajan/kiusaajien ja kiusatun kanssa keskustellaan ohjatusti. Sovitaan yhdessä, että kiusaamisen on loputtava.
  - o Järjestetään säännöllinen seuranta (viikoittain) molemmille osapuolille. Kesto tarpeen mukaan viikoista jopa useampiin kuukausiin.
  - o Kiusatulle voidaan pyytää omasta luokasta ns. tukihenkilöitä, jotka seurailevat tilannetta ja ovat kiusatun tukena
  - o Tilanteesta riippuen huoltajille ilmoitetaan joko heti tai vasta 1–2 viikon kulluttua. KiVan toimintaperiaatteeseen kuuluu oppilaan mahdollisuus korjata itse omaa käyttäytymistään.

KiVa-tiimi

Koululla on nimetty toimintaa koordinoiva sekä kiusaamistapauksia selvittelevä moniammatillinen KiVa-tiimi. Tiimiin kuuluvat lukuvuonna 2019–2020 tiiminvetäjä Mari Voutilaisen lisäksi luokanopettajat Päivi Ryyänen ja Mari Kinnunen, koulunkäynninohjaaja Päivi Räsänen sekä koulukuraattori Petteri Kärki.

Toimintaohje huoltajille

Toimi seuraavasti, jos lastasi kiusataan

1. Ota yhteyttä luokanopettajaan
  - o Luokanopettaja on aina ensisijainen kiusaamistapausten selvittäjä
2. Yhteys KiVa-tiimiin
  - o Mikäli kiusaaminen ei lopu luokanopettajan selvittelystä huolimatta
  - o Mikäli kiusaaminen on jatkunut kauan tai tilanne on erityisen hankala selvittää
  - o Tiimiin voi olla yhteydessä joko luokanopettaja, muu koulun henkilökuntaan kuuluva, oppilas itse tai huoltaja
3. Anna koululle rauha selvittää tilanne
  - o Tilannetta pyritään selvittämään jo samana päivänä, kun tieto kiusaamisesta saadaan
4. Yhteydenotto
  - o KiVa-tiimin jäsen tai luokanopettaja on yhteydessä huoltajiin ja kertoo, miten asiassa on edetty ja mikä on ollut mahdollisen selvittämiskeskustelun tulos
  - o KiVa Koulun toimintaperiaatteisiin kuuluu, että oppilaille annetaan lievemmissä tapauksissa mahdollisuus korjata käyttäytymistään. Tällöin asiasta ilmoitetaan kotiin vasta tilanteen rauhoituttua
  - o Muissa tapauksissa koteihin otetaan yhteyttä mahdollisimman pian

5. Valmistaudu keskustelemaan lapsesi kanssa tilanteesta heti, kun olet saanut tiedon kiusaamistilanteesta

Esimerkki 2: Lehmon koulun malli

Lehmon koulun toiminta yhteisöllisen, osallistavan ja turvallisen koulukulttuurin edistämiseksi.

1. Noudatamme KiVa Koulu -mallia, joka tähtää kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Malliin kuuluu suvaitsevaisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamiseen tähtäviä oppitunteja sekä malli kiusaamistapausten selvittelyyn ja jatkoseurantaan. Erilaiset kiusaamisen vastaiset teemapäivät kuuluvat myös ohjelmaan. Järjestämme 2–3 tällaista päivää lukuvuoden aikana.
2. VERSO (vertaissovittelu) kuuluu koulumme työkalupakkiin pienien alkavien erimielisyyksien selvittelyssä. Koulussa on koulutettuja sovitteluoppilaita, jotka auttavat oppilaita sovitteluun tapaukset. VERSO-koulutuksen saaneet aikuiset ohjaavat koulutettuja oppilaita.
3. Prokoulu-malli tähtää positiiviseen ryhmässä oppimiseen ja luo osaltaan yhteisöllisyyden ja toisten huomioimisen kulttuuria. Prokoulu-toiminta on aktiivista. Perusarvona on toisen kunnioittaminen, minkä pohjalta koululle on luotu käyttäytymisodotukset, joita opetetaan ja niiden noudattamisesta palkitaan. Ei-toivottuun käyttäytymiseen puututaan yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaan. Keinoina ovat toivottuun käytökseen ohjaaminen, kasvatuskeskustelu ja tarvittaessa jälkiistunto sekä muut järjestyssääntöjen määräämät keinot. Myös cico (tehostetun tuen käyttäytymisen seuranta ja palkitseminen) on käytössä.
4. Kummitoiminta. Koulumme ekaluokkalaiset saavat 5. luokkalaisista oppilaita koulukummin, joka ”kulkee pienen oppilaan rinnalla” ensimmäisten luokkien ajan, opastaa ja ohjaa koulun arjessa. Kummitoimintaan kuuluvat myös yhteiset oppitunnit kummiluokkien kanssa. Luku-, leikki- tai liikuntatunnit tms.
5. Oppilaiden aito kohtaaminen ja kuuntelu arjessa
6. Yleisopetusryhmien ja pienryhmien yhteistyö. Luokat tekevät yhteistyötä oppituntioissa, koulun tapahtumissa jne. Pyrimme toiminnassa mahdollistamaan kaikkien oppilaiden tasavertaisen osallistumisen
7. Yhteisöllisyyttä lisäävät tempaukset. Ennaltaehkäisevänä keinona turvalliseen koulupäivään kuuluvat erilaiset koko koulua yhdistävät teemapäivät ja tempaukset (esimerkiksi koulurauhan julistus, ystävänpäiväjuhlat, liikuntahaasteet) jne., jotka sisältävät osallistavaa ja yhteishenkeä lisäävää ohjelmaa ja toimintaa.
8. Aikuisten näkyminen välitunnilla. Välituntivalvojilla on yllään näkyvät keltaiset liivit, jolloin aikuisen tavoittaminen välitunnilta on lapsille helppoa. Henkilökohtaiset ohjaajat pitävät oransseja liivejä, vaikka eivät olekaan yleisissä valvontatehtävissä. Aikuisten näkyvä läsnäolo kuitenkin merkittävästi rauhoittaa välitunteja ja lisää turvallisuutta.
9. Koulussamme on myös pienluokan oppilaita, jotka voivat olla aggressiivisia. Suurin osa koko henkilökunnasta on koulutettu Avekki-toimintamallin hallitsemiseen. Lähes vuosittain on lisäksi kertauskurssi. Kun koko henkilökunnalla on yhteinen harjoiteltu toimintamalli aggressiivisen oppilaan rauhoittamiseen, se edistää sekä aikuisten turvallista oloa, että sitä kautta oppilaiden turvallisuutta.

Esimerkki 3: Kontiolahden koulun KiVa-toimintamalli

Kontiolahden koulussa pidetään KiVa-teemojen mukaisia oppitunteja 7. luokkalaisille luokanvalvojan (lv) tunneilla. Lukuvuoden aikana tähän teemaan liittyviä lv-tunteja pidetään kolme. Osa 7. luokan KiVa-teemoista käsitellään osana terveystiedon ja oppilaanohjauksen opetusta. Niiden opetussuunnitelmien sisällöt ja tavoitteet ovat osin yhteneviä KiVa-teemojen kanssa, muun muassa vuorovaikutus- ja ryhmätyötaidot, kiusaaminen, itsetuntemus, yhteisöllisyyden rakentuminen ja taidot toimia ristiriita- ja kriisitilanteissa.

Tukioppilaat tutustuvat nimikkoluokkansa oppilaisiin ja tapaavat ryhmää useita kertoja 7. luokan alussa. Tukioppilastoiminnan tavoitteena on tutustuttaa oppilaita entistä paremmin toisiinsa ja rohkaista ottamaan kaikki mukaan. Tukioppilaat myös suunnittelevat ja toteuttavat yhden kiusaamisen vastaisen tunnin 7. luokan kummiluokilleen.

Jos joku henkilökunnasta saa tietoonsa kiusaamistapauksen, hän tai joku muu (esimerkiksi luokanvalvoja tai kuraattori) täyttää yhdessä kiusatun oppilaan kanssa Kiusaamistapauksen seulontalomakkeen. Lomakkeeseen pyritään kokoamaan yksityiskohtaisesti, millaista kiusaamista on tapahtunut, kuinka usein, kuinka kauan, ketkä ovat kiusanneet. Lomakkeen loppuun tehdään myös päätös, ohjataanko tapaus luokanvalvojen käsitteilyyn vai KiVa-tiimille. Jos kiusaamistapaus tulee ensimmäistä kertaa tietoon, yleensä kiusatun/kiusattujen ja kiusaajan/kiusaajien luokanvalvojat selvittävät asian. Jos kyseessä on toistuva kiusaaminen tai erityisen raju kiusaaminen, asia menee KiVa-tiimin käsitteilyyn. Tapaukset selvitetään ja kirjataan KiVa-ohjelman mallin mukaisesti. Selvityksen jälkeen sovitaan myös seurannasta. Kiusaamistapauksesta ollaan yhteydessä huoltajiin, jos kiusaaminen toistuu KiVa-tiimin toimista huolimatta tai on ollut erityisen rajua. Tavoitteena on saada kiusaaminen kokonaan loppumaan.

KiVa-tiimiin kuuluvat kuraattori, apulaisrehtori ja kaksi opettajaa. Apulaisrehtori kerää talteen kaikki kiusaamistapausten selvittelystä syntyneet kirjalliset dokumentit.

Koulumme oppilaille on puhuttu myös yleisistä käyttäytymisodotuksista, joista kiusaamisen ehkäisyyn liittyvät seuraavat:

- jokainen huolehtii omasta käyttäytymisestään, on ystävällinen, puhuu kivasti, ei jätä ketään yksin eikä kiusata
- kiusaamisen kohteeksi joutunut uskaltaa kertoa asiasta kotona ja koulussa
- kiusaamista havainnut oppilastoveri kertoo asiasta aikuiselle

Koulussamme pyritään rakentamaan positiivista koulukulttuuria esimerkiksi seuraavasti:

- koulun aikuiset järjestävät ja ohjaavat jatkuvasti sellaista toimintaa, joka rakentaa luokkahenkeä ja koulun yhteishenkeä
- koulun oppilaskunta ja tukioppilaat järjestävät koko koulun ohjelmaa ja 7. luokkalaisille omaa ohjelmaa
- aikuiset havainnoivat oppilaiden toimintaa ja puuttuvat havaittuun kiusaamiseen

Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Vaikka kiusaaminen pienten lasten parissa muistuttaa koulukiusaamista ja saa samankaltaisia muotoja, kaikki keskustelu, joka koulukiusaamisen ympärillä käydään, ei sellaisenaan ole sovellettavissa pienten lasten pariin. Varhaiskasvatuksessa keskeistä on ennaltaehkäisy ja on tärkeää tukea sellaisia taitoja, valmiuksia ja toimintamalleja, ettei kiusaamista pääse kehittymään.

Pienet lapset harjoittelevat vielä monia taitoja itsehillintään, moraaliin, empatiaan ja aggression hallintaan liittyen. Näitä taitoja ei aina opita helposti ja harjoitteluun tarvitaan aikaa ja aikuisen ohjausta. Pienten lasten pariin ei siis voida soveltaa rangaistuksiin perustuvaa kiusaamisen kitkemistä ja nollatoleranssijattelua. Kiusaamista esiintyy kaikilla, missä lapset toimivat ja elävät ryhmissä. Varhaiskasvatuksessa näkökulman tulisi olla se, että varhaiskasvatuksessa voimme estää ja ehkäistä kiusaamisen kaltaisen negatiivisen käyttäytymisen syntymistä laadukkaalla toiminnalla ja tekemällä johdonmukaista kiusaamisen vastaista työtä. (Laura Repo: Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy)

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2018)

Mistä kiusaamisen ehkäisyssä on kyse?

Kaikki lasten riidat ja konfliktit eivät ole kiusaamista. Ihmissuhteisiin kuuluvat riitely ja erilaiset vastoinkäymiset ja onkin tärkeää harjoitella riitelyn ja eri mieltä olemisen taitoja aikuisen tukemana. Kiusaaminen taas on tietoista ja toistuvaa pahan mielen aiheuttamista toisille ja sillä tavoitellaan valtaa ja statusta. Kiusaamiseen puuttuminen on aina aikuisten asia. Kaikkeen toista loukkaavaan käyttäytymiseen tulee puuttua, jotta siitä ei tule kiusaamista jatkuessaan.

Kiusaamisen ehkäisy on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toinen toisiaan. Ennaltaehkäisyssä tärkeää on kasvattajan sensitiivisyys, oikeudenmukaisuus, sanat lapsen identiteetin muodostumisessa, lasten tasa-arvoinen kohtaaminen, mutta ennen kaikkea se on osa arjen pedagogiikkaa ja laadukasta varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa.

Kiusaamisen ehkäisyyn liittyy:

1. Turvallinen ilmapiiri
2. Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot
  - a. Torjutut lapset ja heidän tunnistaminen

- b. Aggressiivisesti käyttäytyvät lapset
- c. Syrjäänvetäytyvät ja ujut lapset
- 3. Leikin havainnointi, ohjaaminen ja osallistuminen
- 4. Tapa- ja moraalikasvatus
- 5. Lapsen itsetunnon vahvistaminen
- 6. Lasten osallisuus
- 7. Tasa-arvon edistäminen

Keinoja huomata ja tunnistaa kiusaamista:

1. Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.
2. Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä.
3. Keskustele ja kysele lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu.
4. Rohkaise lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua.
5. Tee yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.
6. Tee jäsenneltyjä haastatteluja (ota valokuvia mukaan tueksi).
7. Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.
8. Lue lasten kanssa erilaisia aihetta käsitteleviä kirjoja.
9. Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

(Kirves & Stoor-Grenner, 2010)

Mitä kiusaaminen on ja miten se esiintyy varhaiskasvatuksessa?

Kiusaaminen on toistuvaa, tietoista ja tahallista. Se on ryhmäilmiö, missä ilmenee useita rooleja: kiusaaja, kiusattu, apuri, kannustaja, puolustaja sekä hiljainen hyväksyjä. Kiusaaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa, fyysistä, sanallista tai psyykkistä ja siihen liittyy aina vallankäyttö.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista voi esiintyä:

1. fyysisenä: lyömisenä, potkimisena, esteenä olemisena, vaatteiden repimisenä, nipistelynä, esteenä olemisena, leikkien sotkemisena jne.
2. psyykkisenä: uhkailuna, manipulointina, kiristämisenä, ilveilynä, poissulkemisena, leikin sääntöjen muuttamisena, selän takan puhumisena, puhumatta jättämisenä
3. sanallisena: haukkumisena, nimittelynä, hännäämisenä, lällättelynä, vaatteiden, hiusten ym. kommentointina

(Kirves & Stoor-Grenner, 2010)

Kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen

1. Kasvattajan velvollisuudet

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tulee toimia kiusaamista ennaltaehkäisevästi, tunnistaa kiusaaminen, puuttua siihen yhdessä sovituilla tavoilla sekä arvioida ja havainnoida lasta. Kiusaamiseen puuttumisesta keskustellaan aina huoltajien kanssa. Kasvattaja

toimii lapsen tulkkina, koska lapselta puuttuu usein sanat kertoa kokemastaan. Tärkeää on kuitenkin se, mitä lapsi itse kokee.

Kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi, vaan muita kiusaava lapsi on oppinut vääränlaisia toimintatapoja eivätkä hänen itsehillinnän taitonsa ole vielä kehittyneet riittävästi. Kasvatustajan tehtävä on opettaa lapselle toisenlainen tapa toimia vertaissuhteissa sekä lisätä kaikkien lasten hyvinvointia ryhmässä. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lapsia ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja.

2. Yhteistyö vanhempien kanssa

Lasten vanhempien rooli on tärkeä kiusaamisen ehkäisemisessä. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on päivähoidon ja vanhempien yhteinen asia. Henkilökunnan tehtävänä on lisätä vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä. Kiusaamisen ehkäisyssä yhteistyö ja yhteiset arvot vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä ovat erityisen tärkeitä.

Vanhempien osallistaminen teemaan esimerkiksi aihetta käsittelevien vanhempainiltojen kautta ja tietoisuuden lisääminen aiheesta on tärkeää, jotta kiusaamiseen puuttuminen tuo toivotun tuloksen ja kiusaaminen loppuu. Vanhempien tuki varhaiskasvatuksen henkilöstölle on ensiarvoisen tärkeää.

3. Suunnitelma kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta Kontiolahdella

Varhaiskasvatukseen on tarkoitus tehdä Kontiolahdella yhteinen kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen tarkoitettu pieni opas, joka pitää sisällään myös yksikkökohtaisesti täydennettävän suunnitelman. Kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen ei ole olemassa yhtä oikeaa ja valmista mallia, siksi jokainen varhaiskasvatusyksikkö kirjaa omaan suunnitelmaansa ne konkreettiset toimenpiteet, jotka ovat tehokkaita juuri siinä yksikössä siellä olevien kasvattajien ja lasten kanssa. Miten kiusaamista ehkäistään, miten siihen puututaan ja miten toteutumista seurataan?

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tavoitteena on:

- nostaa tietoisuutta kiusaamisilmiöstä
- vaikuttaa kiusaamiseen liittyviin asenteisiin
- sitouttaa ja motivoida henkilökuntaa työhön paremmin
- selkeyttää työyhteisöä
- selkeyttää miten toimitaan ja perustellaan toimintansa
- tehdä työstä johdonmukaista ja tuloksellisempaa
- arvioida työtä
- jäntevöittää vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä

Varhaiskasvatussyksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan sisältyy:

1. Päiväkodin henkilöstön yhteinen näkemys kiusaamisesta ja yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi
2. Kiusaamisen ehkäisyn keinot
3. Kiusaamisen puuttumisen keinot
4. Suunnitelman arviointi
5. Ryhmäkohtainen suunnitelma, jos ryhmä kokee tarvitsevansa vielä oman tarkennetun suunnitelman
6. Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen (henkilökunta, vanhemmat, yhteistyötahot)

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Varhaiskasvatussyksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa tulisi näkyä ainakin seuraavat asiat:

- mitä laki ja valtakunnallinen varhaiskasvatuksen suunnitelma sanovat lapsen oikeudesta turvalliseen päivähoitoon
- päiväkodin arvot ja näkemys siitä, mitä kiusaaminen on
- kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen
- kiusaamiseen puuttumisen keinot ja seuranta
- kiusaamisen ehkäisyn keinot
- yhteistyö vanhempien kanssa
- dokumentointi ja suunnitelman arviointi
- suunnitelman päivittäminen ja siitä tiedottaminen

Kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä muita asioita

Peltosirkun ja Onttolan päiväkodit ovat aloittaneet Provaka-toimintamallin käyttöönoton, jonka avulla pyritään vahvistamaan lapsilla toivottuja käyttäytymismalleja ja siten ehkäisemään myös kiusaamisen syntymistä. Provaka-toimintaa on tarkoitus laajentaa myös muihin päiväkoteihin.

Joensuun seudun varhaiskasvatuksessa käytetään positiivista pedagogiikkaa. Positiivisen pedagogiikan tavoitteena on löytää lapsen omat vahvuudet ja minäkuvaa vahvistavat luonteenpiirteet. Lapsen tunnetta omista taidoista ja vahvuuksista vahvistetaan rohkaisevan ohjauksen ja kannustavan palautteen avulla.

Kontiolahden lukion suunnitelma kiusaamisen ja häirinnän estämiseksi

Olemassa olevat suunnitelmat

Kontiolahden lukion opiskeluhuollon suunnitelman osana on suunnitelma kiusaamisen ja häirinnän estämiseksi. Suunnitelmassa todetaan seuraavaa:

3.2.1 Suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Lukiossa pyrimme edistämään lukioyhteisön henkistä ja fyysistä viihtyvyyttä sekä tukemaan moniarvoisuutta ja opiskelijoiden persoonallisuuden kasvua (lukion järjestyssäännöt 4 §). Tavoitteena on taata jokaiselle opiskelijalle turvallinen opiskeluympäristö, joka tukee hänen henkistä ja fyysistä kasvuaan ja jossa ei esiinny kiusaamista eikä häirintää.

Kiusaamisella tarkoitetaan toisen henkilön tahallista fyysistä tai henkistä loukkaamista. Kiusaamisen muotoja voivat olla esimerkiksi sanaton tai sanallinen kiusaaminen, ryhmästä pois jättäminen, fyysinen kiusaaminen, väkivalta ja nettikiusaaminen. Seksuaalinen häirintä voi olla sanallista tai fyysistä.

Kiusaamisen ehkäiseminen kuuluu kiinteästi ryhmänohjaukseen sekä opinto-ohjaukseen, joissa pyritään lisäämään opiskelijoiden tietoutta kiusaamisen eri muodoista sekä siitä, että kaikenlainen kiusaaminen ja häirintä ovat oppilaitoksessa kiellettyä. Kiusaamista pyritään myös ennaltaehkäisemään edistämällä lukioyhteisön ryhmähenkeä erilaisten tapahtumien (muun muassa ryhmäytyminen, gaala, yökoulu) avulla.

Mahdollisiin kiusaamis- tai häirintätilanteisiin puuttuminen on jokaisen opettajan velvollisuus. Opiskelijoita rohkaistaan tuomaan ryhmänohjaajan tai muun opettajan tietoon häiritseväksi kokemansa puheet tai teot. Myös tutoropiskelijat voivat toimia kiusatun vertaistukena ja tuoda tilanteita opettajien tietoon. Kiusaamis- tai häirintätilanteen selvittelyyn voivat osallistua tarpeen mukaan ryhmänohjaaja, muu opettaja, rehtori, kuraattori tai psykologi yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa. Tarvittaessa kiusattu opiskelija voidaan ohjata ulkopuolisen tuen piiriin. Jos kiusaaja on rikkonut lakia, on tehtävä ilmoitus poliisille. Ilmoituksen voi tehdä oppilaitoksen edustaja, kiusattu opiskelija tai hänen huoltajansa.

Kiusaamisen ja häirinnän esiintymistä kartoitetaan mm. kouluterveyskyselyllä sekä opiskelijapalautekyselyllä.

Suunnitelmia kiusaamisen ja häirinnän ehkäisemiseksi käydään läpi opiskelijoiden kanssa ryhmänohjauksessa. Henkilökunnalle saatetaan suunnitelmat tiedoksi, erityisesti uusien työntekijöiden perehdytyksessä.

Muut toimet kiusaamisen ja häirinnän estämiseksi

- Tutor-toiminta, ryhmäytyminen, koulun yhteiset tapahtumat. Lukiossa on aktiivinen tutor-toiminta. Tutorit koulutetaan tehtäviinsä. Tutor-toimintaa ohjaavina opettajina toimivat kaudella 2019–2020 Jari Ikonen ja Terhi Nieminen. Tutorit järjestävät yhdessä opiskelijakunnan hallituksen kanssa yhteisiä

tapahtumia ja yhteisöllistä toimintaa lukiolaisille. Tutorit järjestävät kullekin luokalle myös ryhmäytymistuokioita ja ovat nuorempien opiskelijoiden apuna lukiota aloitettaessa.

Samoin opiskelijakunnan hallitus järjestää lukion yhteisöllistä toimintaa kuten Halloween, Gaala, liikuntapäivä. Opiskelijakunta edistää myös lukiotilojen viihtyisyyttä kalustehankinnoilla ja kuumajuoma-automaatilla.

- Ryhmänohjaus ja RO:n haastattelut
Ryhmänohjaajat haastattelevat opiskelijansa ja huolehtivat opiskelijoiden poissaolojen seurannasta. Mikäli poissaoloja tulee yli 30 tuntia, on ryhmänohjaaja yhteydessä kotiin. Tarvittaessa ja viimeistään 60 poissaolotunnin jälkeen järjestetään huoltajatapaaminen.
- OPHR, kuraattori, terveydenhoitaja, psykologi
Opiskelijahuolto esittäytyy kaikille opiskelijoille ja tarjoaa opiskeluhuollon palveluja. Opiskeluhuollon henkilöstöllä on säännölliset vastaanottoajat. Heidät tavoittaa myös Wilman kautta.
Opiskeluhuoltoryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa. Ryhmään kuuluvat rehtori, apulaisrehtori, opinto-ohjaaja, kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja ja erityisopettaja.
- Lukuvuosikysely, kouluterveyskysely
Lukuvuosittain tehtävällä kyselyllä seurataan mahdollista kiusaamista ja häirintää. Tulokset käsitellään opettajakokouksessa sekä jokaisessa luokassa ryhmänohjaajan johdolla.
Kouluterveyskysely on joka toinen vuosi. Lukio saanee kevään 2019 tulokset tarkasteltavaksi syksyn 2019 aikana.
- Jatkuva opettajien tekemä havainnointi koulussa ja puuttuminen mahdolliseen kiusaamiseen
- Opettajakunta on myös linjannut, että kysytään Jarkko Riikosta koululle puhumaan, aineena lähinnä some-käyttäytyminen ja siellä tapahtuva kiusaaminen

Kiusaamisen ehkäisy vapaa-aikapalveluissa

Nuorisopalvelut

- Nuorisopalvelujen leiri- ja ryhmätoiminnoissa sekä nuorisotiloilla on nollatoleranssi kiusaamisen suhteen, ja kiusaamiseen puututaan ja asianomaisten kanssa keskustellaan välittömästi
- Nuorisotilat ovat lähtökohtaisesti kaikille turvallisia tiloja. Nuorisotiloilla on säännöt, kuinka toisia kohtaan saa käyttäytyä. Fyysinen koskemattomuus on ehdoton ja kaikenlaiseen huuteluun, pilkkaamiseen ym. puututaan välittömästi. Toisten kunnioittamiseen kiinnitetään huomiota siinä, kuinka toisista puhutaan ja miten toisia puhutellaan. Myös juoruiluun puututaan ja kaikesta keskustellaan nuorten kanssa tilanteiden tullessa kohdalle. Some-käyttäytymisestä keskustellaan ennaltaehkäisevästi ja hankalia/epäsopivia tilanteita käsitellään tapauskohtaisesti yhdessä nuorten kanssa.

- Nuorisotyöntekijöillä on ammatillinen osaaminen nuorten kohtaamiseen: kiusaamista ehkäistään opettamalla nuorille kunnioittavaa kohtaamista ja käyttäytymistä kaikkia ihmisiä kohtaan riippumatta muun muassa sukupuolesta, iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta tai ihonväristä. Nuorten kanssa keskustellaan erilaisuudesta sekä sen hyväksymisestä, annetaan tietoa ja opastetaan toimimaan suvaitsevaisesti. Ohjaajat ovat helposti lähestyttäviä, tarttuvat tilanteisiin ja tarvittaessa vievät asioita eteenpäin yhdessä nuorten kanssa.
- Nuorisovaltuusto luo kuntaan ja nuorten keskuuteen yhteisöllisyyttä järjestämällä muun muassa kaikille avoimia tapahtumia, ottamalla kantaa kunnan päätöksenteossa ja tuomalla nuorten näkökulmaa esiin. Nuorisovaltuusto tuo omalla toiminnallaan eri ikäpolvia lähemmäs toisiaan olemalla linkkinä aikuisten ja nuorten/lapsien välissä ja näin ennaltaehkäisee kuntalaisten epätasa-arvoisuutta ja syrjäytymistä, jotka vaikuttavat myös kiusaamisen ilmenemiseen.
- Suunnitelma jatkoon: luodaan yhtenäiset käytänteet ja viestitään nuorisotiloilla, että tila on kiusaamisesta vapaa alue
  - o vietetään esimerkiksi kaveriviikkoa (<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kaveriviikko/>) sopivassa kohtaa ja nostetaan esiin aihepiiriä

Liikuntapalvelut

- Muutaman urheiluseuran kanssa on pidetty palaveri "kiva seura" -toiminnan aloittamisesta, ja työtä jatketaan 4.9. seuratapaamisessa
  - o selvitetään, millaisia kirjauksia seuroilla on omissa säännöissään
  - o selvitetään, miten seurat käsittelevät mahdollisia kiusaamistapauksia
  - o keskustellaan kiva seura -toiminnasta, sen mahdollisista sisällöistä, toimintamalleista sekä sisällyttämisestä osaksi avustuskriteerejä
  - o käytetään pohjana MLL:n aineistoja: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/muille-ammattilaisille/turvallinen-ja-viihtyisa-harrastusryhma/>

Kulttuuripalvelut

- Kulttuuripalveluissa hankitaan säännöllisin väliajoin esityksiä, näyttelyitä ja/tai työpajoja käsittelemään kiusaamista ja sen vaikutuksia
  - o muun muassa Janne Kinnusen "Tänään koulun jälkeen" -esitys on esitetty Kontiolahden yläkoululla neljän vuoden välein, viimeksi viime vuonna
  - o Pohjois-Karjalan lasten kulttuurikeskuksen vuosittaisissa 7. luokkalaisten mediapajoissa yhtenä aiheena on käyttäytyminen somessa ja vihapuhe
  - o Johanna Kareen valokuvanäyttely "Minuunkin sattui" oli yläkoululla esillä viime vuonna

Kiusaamis- ja väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisy ja niihin puuttuminen

Ennaltaehkäisy

- *Toimintakulttuuri
- *Ohjaavat periaatteet
- *ME-tunnit (Pro-, KiVa-, Lions Quest ja Friends-tunnit)
- *Yhteiset teemat ja tapahtumat
- *Pro-koulu
- *Kulttuurin virta
- *Liikkuva koulu
- *Välituntivalvonta
- *Kiusaamiskyselyt
- *Oppilaskunta
- *Vanhempainillat
- *Oppimiskeskustelut
- *Perhepalaverit
- *Yhteistyötahot (srk, nuoriso- ja vapaa-aikatoimi, ap-, ip- ja muut kerhot, koulumummit ja -vaarit)

Oppilaiden väliset ristiriitatilanteet

VERSO- tiimi

Opettajan läheteellä.
Verso-toiminnan malli
kts.liite.

Käsittelystä ei tiedoteta
huoltajia

Seuraamus: oppilaan
osoittamat hyvittämiset

Oppilaiden luokkanahinat/ käytösongelmat

Luokanopettaja/ -ohjaaja

Selvitetään opettajan
johdolla. Tarvittaessa tiivis
yhteistyö kotien kanssa.

Luokanopettaja/-ohjaaja
tiedottaa huoltajia.

Seuraamus: Opettajan
ohjauskeskustelu tai
kasvatuskeskustelu.

Kiusaaminen

KiVa-tiimi

Kiusaaminen käsitellään
KiVa-ohjelman mukaisesti
kts.liite.

Tapauksesta tiedotetaan
kaikkien osapuolten
huoltajia.

Seuraamus: KiVa-prosessi

Väkivaltatilanteet

Rehtori ja huoltajat

Tapaus kirjataan väkivalta-
ja vaaratilanteet
lomakkeelle.

Tilanne selvitetään ja
sovitaan
jatkotoimenpiteistä.

Moniammatillinen
oppilashuoltoryhmä
käsittelee yksilökohtaisessa
oppilashuoltoryhmässä.

Tiedotetaan huoltajia ja
kutsutaan
moniammatilliseen
kokoukseen.

Seuraamus: Kiellot, jälki-
istunto, koulupäivän
keskeyttäminen, kirjallinen
varoitusta, erottaminen,
lastensuojelu, rikosilmoitus.

Kivijalka: PRO-KOULU, Positiivinen
pedagogiikka